

amelyek nyelvi eszközökkel nem, vagy nagyon körülményesen jeleníthetők meg. Márpedig a szaknyelvek kutatása magában foglalja például a vizuális és a verbális információközvetítés kapcsolatát is (lásd Márta Anette tanulmányát a kötetben).

Mínt hogy ugyanazok a fogalmak több tanulmányban több aspektusból megvilágítva is előfordulnak, jó szolgálatot tenne egy tárgy- és névmutató, amely segítené a gyorsabb tájékozódást. Hasonlóan hasznos lenne összegyűjteni a szakmai kommunikáció és a szaknyelvek hazai művelői publikációinak jegyzékét. Erre azért is nagy szükség van, mert számos konferenciakötet csak szűk körhöz jut el. Megtálalásukhoz irányt mutatna egy ilyen jegyzék.

A tanulmánykötet megjelentetésével a szerkesztő, a kiadó és természetesen a szerzők nem csupán hozzájárulnak a nyelvészet tanulmányozásához, hanem ösztönzést is adnak a kutatási csapásvonalakat egyelőre még csak kereső fiataloknak. A szakmai kommunikáció területén jártasabb kutatók pedig kiváló keresztmetszetet kapnak a hazánkban folyó munkákról.

Borgulya Ágnes

Csernicskó István, Fedinec Csilla,
Tarnóczy Mariann,
Vančoné Kremmer Ildikó (szerk.)
Utazás a magyar nyelv körül
Írások Kontra Miklós tiszteletére
Budapest: Tinta Könyvkiadó,
2010. 286 p.

A Kontra Miklós hatvanadik születésnapjára készült kötet magán viseli az efféle alkalmi írásgyűjtemények szokásos szerkesztési esetlegességeinek nyomait: szakmai újdonságokat tartalmazó kitűnő tanulmányok váltakoznak benne kevésbé kiérleltekkkel és lírai visszaemlékezésekkel. Egybefűzi őket szerzőiknek elkötelezettsége Kontra Miklós nyelvészeti élet-

műve és személye iránt. Személyének szól ez a radikális mellérendeléssel összeállított vi-rágcsokor: gólyahír és orchidea posztmodern kompozíciója.

A kötet harminchét közleményt tartalmaz, már szerzőik nevének felsorolása megtöltené a recenziót. Ezért csak néhány olyan írásra kívánok reflektálni, amelyek közvetlenül kapcsolódnak az ünnepelt tudományos tevékenységének egy-egy fontos területéhez, s amelyeknek kérdésfeltevését a szociolingvisztikára nézve gyümölcsözőnek tartom.

Cseresnyési László baráti szavai után Robert Phillipson és Tove Skutnabb-Kangas írása úgy köszöntik Kontrát, mint a nyelvi jogoknak – ennek a kivételes politikai relevanciájú szociolingvisztikai kutatási területnek – az elkötelezett harcosát, aki nagy szívóssággal és energikus szervező munkával hozott létre magyarországi és nemzetközi konferenciákat és köteteket. Kontrának kétségkívül elévülhetetlen érdemei vannak abban, hogy ma már néha a politikai szféra szereplői is megkérdéznak nyelvészeket nyelvpolitikai ügyekben, s nemcsak saját csalhatatlan intuíciójuk és pártédekeik vonzásában cselekszenek.

A személyes emlékezéseket követő fejezet az első olvasásra különösnek ható „nyelv és erkölcs” címet viseli. Lanstyák István írása Kontrának a nyelvművelés „érzelgős nyelvészetével” (Brassai Sámuel) szemben a nyelvi változatok szakszerű leírását követelményként állító publikációihoz kapcsolódik. *A moralizmus mint nyelvhelyességi ideológia* című írásában a magyarországi nyelvművelés gyakorlata mögött meghúzódó ideológiákat, vélekedéseket és hiedelmeket bontja ki és értelmezi. Lanstyák két gyakran használt nyelvművelő kézikönyv szócikkait elemzi, s a tanácsadó attitűdben a nevelő-, sőt vatesz-szerep jeleit találja meg, hiszen: „nyelvőreink nemcsak szakmailag érzik magukat alkalmasnak az ítélelhozatalra, hanem morálisan is” (59). A nyelvművelők által kárhoztatott formák, például az ún. *terpeszkedő kifejezések* használata alapján a használó (negatív) személyi-

ségvonásaira következtetnek. Aki ilyeneket mond – ítélnek –, az fontoskodó, bürokratikus, felelősséget elhárító személy, akit meg lehet nevelni, mivel az ajánlott rövid, magyaros nyelvi formák használata által jelleme is pozitív irányba fejlődik.

A labovianus szociolingvisztika fejezet írásai Kontrának a BUSZI vezetőjeként kifejtett munkásságához kapcsolódnak. Angelusz Róbert és Tardos Róbert a szociológus álláspontjáról vizsgálják a stigmatizált nyelvi alakok (suksüközés, nákozás) használatának demográfiai tényezőkbe való lehorgonyozottságát. Olyan megállapításokra jutnak, hogy „a nyelvi pedantéria az aktív keresők derékhatát képező középosztályokra jellemző leginkább” (100).

Jack Chambers a migránsok nyelvi be- és elfogadását elemzi Kanadában és Magyarországon. A kívülállók éles tekintetével veszi észre a magyarok kevésbé barátságos attitűdjét az idegenekkel szemben, s figyelmeztet megváltoztatásának szükségességére. Peter Trudgill a különféle nyelvi változatoknak az Ausbau és Abstand szociolingvisztikája alapján történő vizsgálatával azt mutatja meg, hogy a legjobb szándékú nyelvpolitika is elmentés hatást válthat ki. Ez történt a csángók esetében, akiket „magyarul” akarnak tanítani. Borbély Anna négy magyarországi nyelvi kisebbség (német, román, szerb, szlovák) példáján bizonyítja: minél előrehaladottabb állapotban van a nyelvcsere, a beszélők annál kevésbé pozitív attitűddel viszonyulnak a kisebbségi nyelvhez. A két tényező – a nyelvi gyakorlat és a beállítódás – egymást erősíti a nyelvi asszimiláció folyamatában.

Pléh Csaba a pszicholingvisztika és a szociolingvisztika kölcsönösen gyümölcsöző kapcsolatát két meggyőző példával illusztrálja. A stigmatizáció és hiperkorrekció szociolingvisztikailag értékelhető jelenségének pszichológiai magyarázata: „a normatív társadalmi eredetű szuperegó hatásmechanizmus” (108). A bernsteini elméletet, azon belül a korlátozott és a kidolgozott kód nyelvi jellemzőit kutatta Pléh a hetvenes években

munkatársakkal, elsősorban Radics Katalinnal és Pap Máriával. Ennek során bebizonyították, hogy a kétfajta szövegalkotási mód mindenekelőtt a névmások használatában (anaforikus, kataforikus vs. exoforikus névmások) megnyilvánuló különbségekben ragadható meg. Ezzel továbbfejlesztették és nyelvi bizonyítékokkal támasztották alá az impresszionisztikus jellegű bernsteini kategóriákat.

A nyelv és politika fejezetet Szépe György alapos tanulmánya vezeti be, amely érzékeny elemzéssel tükrözteti egymásra a Romániában és a Szlovákiában élő magyar nyelvi kisebbség helyzetét. Figyelmeztetése: „a népek együttműködése egy földrajzi zónában, és különösen két szomszédos ország között fontosabb lehet, mint az államok közti különbségek” – időszerűbb, mint valaha.

Beregszászi Anikó és Csernicskó István az ukrainai nyelvpolitika alapproblémáiról szóló írása Kontra Miklósnak a határokon kívül élő magyar közösségek nyelvéről szóló írásaihoz kapcsolódik. Bemutatják, hogy a mai Ukrajna területén nem háromféle, hanem négyféle nyelvi változattal kell számolni. A szláv nyelvek története konvergens és divergens mozgások egymásutánjából alakul ki. Az orosz nyelv déli nyelvjárásaiból a XII–XIV. században divergens mozgással kialakult az ukrán, de a két nyelv szoros együttélése – a szovjet időkben s napjainkban is – létrehozta a *szurzsikot*, a két nyelv kontaktusváltozatát. Az ukrainai nyelvi helyzet hasonlít a Belaruszban megfigyelhetőhöz: ott is kialakult a magas presztízsű orosz és a csekély presztízsű belarusz mellett a sokak által beszélt, de lenézett kontaktváltozat, a *traszjanka*. A közösségek, kultúrák, nyelvek a napi politika által is befolyásolt helyzetében kifinomult (nyelv)politikai stratégiai érzéket kíván a kis létszámú magyar közösség nyelvének és kulturális identitásának megőrzése.

Bartha Csilla írása Kontra „hasznosnyelvészeti” gondolkodásához kapcsolódva ír a cigány tanulók anyanyelvi neveléséről. Az ő esetükben maga az anyanyelv is többféle kon-

figurációban lép fel: a magyar és a romani egy nyelvűektől a romani–magyar és beás–magyar két nyelvűekig. A gyermekek esélyegyenlőségének megteremtéséhez elengedhetetlenül szükséges, hogy az anyanyelv(ek)hez való viszonyuk az iskola segítségével harmonikusan alakuljon. Hogy az iskola képes legyen megfelelni ennek a feladatnak, szükség lenne az oktatáspolitikai szemlélet gyökeres átalakítására, és anyagi értelemben is vett áldozatvállalásra.

2009 novemberében a Magyar Országgyűlés elfogadta a magyar jelnyelvről szóló törvényt, amely azt önálló természetes nyelvként fogadja el. Hattyár Helga érdekes írása a siketség különböző konstrukcióiról annak a hosszú útnak a stációit mutatja be, amelyek az izolációtól a siket közösség öntudatra ébredéséig és a többség által a – remélhetőleg – teljes elfogadásig vezet. Az utolsó fejezet „elegyes” írásai közül a BUSZI tapasztalataihoz kapcsolható a stigmatizációra és hiperkorrekcióra is érzékeny *-ban/-ben* ragok ejtésének vizsgálata spontán beszédben (Gósy Mária), Kontra Miklós kandidátusi értekezésének témájához a hangsúlytalan szó eleji magánhangzók adaptációja amerikai magyar kölcsönszavakban (Fenyvesi Anna és Zsigri Gyula). Peter Sherwood a magánhangzó-harmóniáról és annak tanításáról ír az ünnepektől hajdani lektori tevékenységére emlékeztetve. Bakró-Nagy Marianne írása pedig archeológiai aprómunkával tárja fel, hogyan jöttek létre – és mennyire megbízhatóak – híres XIX. századi vogul nyelvi korpuszok.

Összességében elmondható, a Kontra Festschriftnek sikerült elkerülnie az alkalmi kötetek végzetét, nem vált „cikktemetővé” (Szépe György), hanem fontos, értékes írások gyűjteménye lett.

Huszár Ágnes

Cs. Jónás Erzsébet

Kultúrák találkozása

Fordításstilisztikai tanulmányok
Nyíregyháza: Bessenyei György
Könyvkiadó, 2011. 169 p.

Cs. Jónás Erzsébet 2011-ben megjelent tanulmánykötete az utóbbi tíz év fordításstilisztikai elemzéseit kínálja az oroszul tudó olvasóknak.

A fordításstilisztikai szövegelemzés a műfordítás folyamatának fontos összetevőit tárja fel. A fordító a fordítás során mindkét nyelv stílusnormáját, kultúrájának műfaji mintarendszerét követi. A fordítástudomány a célnyelvi szövegek születésének követéséhez, elemzéséhez nem nélkülözheti a nyelvben rögzült kulturális emlékezettel összefüggő társadalomtudományok, kulturologiai határtudományok jelenlétét.

A diszkurzív poétika olyan szövegfelfogást jelöl, mely a textus cselekvő létrehozásának, a jelek közti kapcsolatrendszerek (ön)értelmező megteremtésének módzatait kutatja. Ahol a nyelvészet és az irodalom érintkezik: a szövegkutatás és a diszkurzív poétika új lehetőségei révén a műfordítás-elemzés összefüggést mutat a kontrasztív fordításstilisztikával, a kultúraszemiotikával, a szövegszemantikával, a hermeneutikával (magyarázattan/értelmezéstan) és a kognitív nyelvészettel. A kognitív nyelvészethez többek között a fogalmi metaforák és a metaforikus kifejezések elemzése révén, nyelvek és szövegek összevetésével kapcsolódik.

A kötet Puskin, Lermontov, Gogol, Blok, Mandelstam, Paszternak, Solohov és mások magyar fordításainak elemzését, valamint Ady és Örkény orosz tolmácsolásainak közelképét kínálja az olvasó számára. A szerző ehhez hasonló munkái a Csehov-drámák magyar fordításait elemző *Kontrasztív szövegszemantikai vizsgálatok* (2001), a Ratkó József Viszockij-fordításait taglaló *Kettős portré vilanófényben* (2008) és az orosz nyelvű fordításstilisztikai elemzéseket tartalmazó *Én írók levelet magának ...* (2009) című kötetek.